

Tudomány és vallás

Szarka László

geofizikusmérnök, az MTA levelező tagja

Pápa, 2015. november 28.

„Istennek, hazának, tudománynak”

(a Pápai Református Gimnázium Jókai-féle jelmondata)

„A tudomány egyesít a hitben”

(a miskolci Fényi Gyula Jezsuita Gimnázium jelmondata)

1. - 2008

„Tudomány és vallás – áltudományok és álvallások özönében”

(Sopron, 2008. október 17.: „A Föld Bolygó Nemzetközi Éve” és „A Biblia Éve”)

2. 2010 -

A tudomány és a tudománypolitika belülről

Definíciók:

Tudomány (természettudomány, science): a valós világ megismeréséről összegyűjtött, bizonyos szabályok (empirikus, objektív, racionális) szerint igazolt ismeretek rendszere (empirikus=tapasztalati, objektív=elfogulatlan, racionális=ésszerű). Tartós hitelességének alapja a kérlelhetetlen következetesség: a tudományos kritériumok (és csakis azok) követése; a tudományon kívüli befolyásoló tényezők felismerésének képessége. Egyetemes jellegű.

Áltudományok: pszeudo-, para-, nem- és hamis tudomány:
nincs koherens szabályrendszerük

„Őrizz hamis tudománytól” Református énekeskönyv, 370/2

A vallásos hit (a vallás fajtájától függően): Isten, az istenség elfogadása, a **vallás** (religion) pedig ennek az elfogadásnak a konkrét módja, amelynek koherens tételrendszere, azaz teológiája van. A sajátunk: helyes.

Álvallások: pszeudo-, para-, nem- és hamis vallások:

(1) nincs koherens szabályrendszerük (teológiájuk), 2) csakis önmagukat tekintik hivatkozási alapnak, (3) kizárólagosan a hozzájuk való csatlakozást hirdetik boldogítónak.

Tudomány

Vallás

Áltudomány

Álvallás

Tudomány és vallás

A tudomány és a vallás hatóköre egymást kiegészítő jellegű (komplementer).

„tudományos eredményeinket vizsgálódásunk határain belül nem befolyásolja, hogy a körülöttünk lévő világot természetfeletti terv megvalósulásaként tekintjük-e vagy sem”

Claude Allègre, a Párizsi Földfizikai Intézet igazgatója,
francia tudományügyi és oktatási miniszter (1997)

„A tudomány és a vallás a világ megismerésének két különböző útja. Szükségtelen ellentétbe állításuk esetén egyik sem tud igazán élni lehetőségével, hogy a világot jobbá tegye.”

Ralph Cicerone, az USA Nemzeti Tudományos Akadémiájának elnöke

Tudomány

egymást kiegészítők

Vallás

Áltudomány

Álvallás

Tudomány és áltudomány

Egyetlenegy áltudományos (pl. paranormálisnak mondott) jelenség nem nyert még soha bizonyítást, ugyanakkor akárhányszor sikerült tudományos módszerekkel vizsgálat tárgyává tenni valamelyiküket, mindannyiszor sikerült bebizonyítani, hogy valótlanról (szemfényvesztésről, sőt tudatos szélhámosságról, jobb esetben pszichológiai öncsalásról) volt szó.

Az ún. falszifikálhatósági kritérium alkalmazásával (amikor mások által ellenőrizhetővé tesszük elméletünket) a tudomány határai szinte pengeélesen körülrajzolhatók.

Vallás és álvallás

Vizsgálandó, hogy van-e koherens rendszer, vagy nincs.
(A határ nem olyan pengeéles, mint a tudomány-áltudomány vonatkozásában.)

A különféle szekta-vallások és az igazi vallások között nehéz különbséget tenni.
(A keresztyén szekták rendszerint valamit vagy hozzátesznek az elfogadott keresztyén értékrendhez, valamit kihagynak belőle. Az idő majd eldönti, lesz-e koherens tételrendszerük.)

Tudomány

Vallás

átjárhatatlan

határvonal

határvonal

Áltudomány

Álvallás

Áltudomány és álvallás

Összefonódásukat kiválóan illusztrálja a Feng Shui, amely egyszerre kelti a tudományosság és a vallás látszatát, de nem tudomány, és nem tartozik a távol-keleti vallások közé sem: pszeudovallás vagy pszeudotudomány, kinek hogy tetszik.

A paranormális jelenségekkel kapcsolatos összes „tudományos” (valójában áltudományos) könyvkiadás bevételének nagy része vallási köntösben jelentkező mozgalmakat gazdagít, mindenekelőtt az ún. New Age-et.

A kreacionista (teremtéselméleti, amerikai neo-protestáns eredetű) vallási irányzat épp azáltal veszélyezteti saját komolyságát, hogy beleszól a tudomány illetékességébe tartozó kérdésekbe: tagadja a Föld-keletkezési tudományos elméleteket és az evolúciót. A Bibliát természettudományi szempontból is szó szerint értelmezik.

(„Isten elég okos volt ahhoz, hogy a kutatók számára tényleg úgy tűnjön, mintha a Föld 4,6 milliárd éve keletkezett volna, pedig igazából csak 6000 éves” – mondják. A kérdés csak az, hogy vajon mi oka lett volna Istennek becsapni az embereket?)

Az áltudomány és az álvallás egymás felé átjárható, és mindkettő maximális intoleranciával viseltetik a vallás (különösen a keresztyén vallás) és a tudomány iránt.

Tudomány

Vallás

Áltudomány

egymás nyílt szövetségesei

Álvallás

Vallás és tudomány kontra álvallás és áltudomány

Az iszlám-zsidó-keresztény vallások a legmélyebben megvetik és tiltják a babonát, ezen keresztül az áltudományos hókuszpókuszokat:

„Ne egyetek vérrel valót, ne varázsoljatok és ne bűvészkedjete.”
(III. Mózes 19:26)

„Ne menjetek igézőkhez, és a jövőmondókat ne tudakozzátok, hogy magatokkal azokat megfertőztessétek.”
(III. Mózes 19:31)

„A mely ember pedig az igézőkhez és a jövőmondók felé fordul, hogy azok után tudakozódjék, arra is kiosztom hangomat, és kiirtom azt az ő népe közül.”
(III. Mózes 20:6)

Tudomány

egymást kiegészítők

Vallás

átjárhatatlan

---

határvonal

?

---

határvonal

Áltudomány

egymás nyílt szövetségesei

Álvallás

Vallás- és tudományellenesség ma

„az Akadémia világi egyház”

Magyar Bálint (oktatási miniszter), ATV Fiderikusz-műsor, 2006

"az állam és az egyház szétválasztását követnie kell az állam és a tudomány szétválasztásának, [amely] a legújabb, legagresszívebb és legdogmatikusabb vallási intézmény."

Paul Feyerabend, a posztmodernekek „atyja”, 1975

Az ún. tudományháború („science war”) a kilencvenes évek közepén robbant ki Amerikában. A magukat „akadémiai baloldaliak”-nak nevező posztmodernekek szerint a tudományban nem létezik abszolút igazság, és nincs abszolút racionalitás sem. Következésképpen szerintük nincs különbség pl. tudomány és áltudomány között sem (A posztmodernekek pl. még a „gravitáció” jelenségét is nyelvi konstrukciónak tartják!) – *A science war-ról idehaza nem lehetett hallani!*

A sajtó a kulturális értékek relativizálását, a kulturális kötöttségek felszámolását szándékozók akaratát hajtja végre, akik azt állítják, hogy az ő perspektívájuk magasabb rendű minden más nézetrendszerénél.

Tudomány

egymást kiegészítők

Vallás

átjárhatatlan

határvonal

itt van az „antagonisztikus” ellentét

határvonal

Áltudomány

egymás nyílt szövetségesei

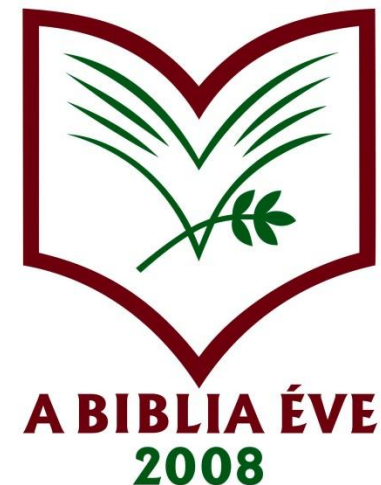
Álvallás

Összefoglalás (-2008)

- A tudomány és a vallás viszonya: mindkettő egyformán tiszteletre sarkall a természettel szemben, és a maga helyén mindkettő az igazság és a hamisság megkülönböztetésére tanít.**
- Az áltudományok és álvallások népszerűsítése a hagyományos értékrendek és struktúrák lebontásának egyik hatékony, rafinált módszere. Csakúgy, mint a szabadosság terjesztése, az ún. „másság” eltúlzó tisztelete, vagy a „világnézeti semlegesség” hamis fogalmának hirdetése. Az álvallási és áltudományos szellemi szennyáradat két gátja a tudomány és a vallás.**
- A természet – az általunk ismert világ – egyöntetű, egyetemes törvények alapján működik: minden tudományos vizsgálat szerint ésszerűen és következetesen. A vallásos kutatók ebben a teremtő Isten munkáját hiszik. Mások ezt másképpen hiszik, de igazát – és ez így van jól – tudományosan senki sem tudja bizonyítani. A tudomány a valós világ megismerésének egyetlen közös útja, az egyetemes emberiség számára.**

"Kell-e még nagyobb, még biztosabb garancia a tudománynak nagyrabecsülése s a szabadságnak, tehát a szabad kutatásnak is szeretete iránt, melyet a lélek megbecsülhetetlen kincseinek tartunk s lelkünkben az őszinte vallásossággal párosítunk? ... A tudomány szeretetének még sokféle elfogultsággal kell megküzdenie; küzdenie kell elfogult hívókkal s elfogult tudósokkal; mi sem ennek, sem annak a branchenak nem vagyunk barátai; hanem elfogulatlan hit és elfogulatlan tudomány után vágyódunk!"

Prohászka Ottokár: Föld és Ég (1902)

A tudomány és intézményrendszere belülről (2010 -)

- A kutató is ember.
- Nem (nem kizárólagosan) tudományos kérdés az, amibe – akarva vagy akaratlanul – külső szempontok beszűrődtek (pl. igények, vágyak).

Társadalmi igény: mindig valamilyen értékrendhez kötődik

+ gazdaság, politika, divat, stb. A társadalmi igények (érdekek/értékek) determinálják a tudomány iránti elvárásokat.

Politikai-kulturális értékrend:

jobb-bal, konzervatív-liberális, Kelet-Nyugat, Észak-Dél
Aktuálpolitikai elvárások

Gazdasági elvárás: a megrendelő érdeke szerinti következtetés levonása

Csábítás a hiszékenység kihasználására (áltudomány)

Divat-elvárás: alkalmazkodási kényszer a „támogatott” irányzathoz

(az uralkodó paradigmához)

Hiúság, butaság (tudománykommunikációs kényszer,

„*Publikálj vagy pusztulj el!*”

**A tudomány és intézményrendszere gyengül,
nagy a kísértés a fogyasztói társadalom szolgálatára.**

Fogyasztói társadalom:

olyan társadalom, ahol az egyre növekvő számú javak és szolgáltatások fogyasztása az emberi élet (egyik) társadalmilag elfogadott célja, s egyszersmind sokak legfontosabb személyes motivációja

Alapprobléma:

A fogyasztói társadalom növekedési igénye végtelen, a Föld pedig véges...

*"... aki véges rendszerben végtelen növekedést képzel el,
az vagy örült, vagy közgazdász."*

(Kenneth Boulding közgazdász, 1910-1993)

4 Tim 3-4

„Eljön ugyanis az idő, amikor a józan tanítást nem hallgatják szívesen az emberek, hanem ízlésük szerint seregszámra szereznek maguknak tanítókat és csiklandoztatják a fülüket, elfordulnak az igazság meghallgatásától és mesékre hajlanak.”